

I

Era d'estatura mediocre, desdibuixat, però cridava l'atenció pel seu silenci febril, el seu enjogassament ombrívol, les seves maneres successivament arrogants i obliqües —esquerpes, com s'ha dit. És així si més no que se'l veia a la darreria. Res de tot això no apareix en els retrats que ens n'ha deixat Tiepolo als sostres de Würzburg, precisament sobre el mur sud de la Kaisersaal, en el seguici de les noces de Frederic Barba-roja, quan el model tenia vint anys. És allà, pel que sembla, i es pot anar a veure'l, enfilat entre cent prínceps, cent conestables i macers, i el mateix nombre d'esclaus i de venedors, de bastaixos, d'animals i d'angelets, enmig de déus i de mercaderies, de núvols, de les estacions, dels quatre continents i de dos pintors irrecusables, els qui han reunit d'aquesta manera el món en una recensió exhaustiva i que pertanyen malgrat tot al món, Giambattista Tiepolo en persona i Giandomenico Tiepolo, el seu fill. Així doncs, ell tam-

bé hi és, la tradició diu que hi és, que és el patge que porta la corona del Sant Imperi sobre un coixí amb borles d'or; es pot veure la seva mà sota el coixí, el seu rostre un xic inclinat mira a terra; tot el bust, defallent, sembla acompanyar el pes de la corona, s'aclofa sota el pes de l'Imperi, tendrament, suaument.

És ros.

Aquesta identificació té tot el que cal per resultar seductora, ni que en el fons no fos res més que una fantasia: aquest patge és un arquetipus, no un retrat; Tiepolo l'ha manllevat de Veronese, no l'ha trobat entre els seus ajudants; és un patge, és el patge, no és ningú. Una altra tradició igual de dubtosa el fa aparèixer quaranta anys més tard, enfilat de nou, a les grans finestres visitades pel vent, entre els testimonis del *Jurament del Jeu de Paume*, en l'esbós que en féu David. És aquella silueta sense edat, amb capell, obliqua, que mostra a uns infants l'empenta torrencial de cinc-cents seixanta braços alçats.

Davant d'aquest home febril però serè, que podria ben bé ser ell si en considerem només el rostre, jo m'inclino més aviat pels qui pronuncien el nom de Marat. Marat, sí —car aquesta anècdota rousseuniana, els infants, aquesta mímica pedagògica, no, res de tot això no s'adiu al nostre home. Per bé que n'hagi pintats, car són objectes d'aquest món, no va tenir fills i podem

pensar que no es fixava en els infants, si no era que fossin en certa manera els seus rivals, ells també. Deixo de banda a contracor el dibuix a la mina de grafit de Georges Gabriel que durant molt de temps es cregué el seu retrat, en el qual apareix de nou amb capell, de cara, ulls esbantanats, espantadís, ofès, com si l'haguessin sorprès amb la mà dins el sarró, que em fa pensar en un cèlebre autoretrat gravat per Rembrandt. Avui se sap que es tracta de Simó el sabater, botxí i bufó del jove Lluís XVII al Temple, o de Léonard Bourdon, un *sans-culotte* desbocat de l'any II que canvià de bàndol a Termidor. El bell retrat indiscutible que en féu Vincent després del 1760, que el mostra ja madur, doncs, i que pertanyé a Felip Igualtat, òlim¹ Felip d'Orleans, es perdé amb el Terror. No se li coneix cap autoretrat. Entre el patge imperial i el vell

1. Òlim, expressió llatina per designar un estadi anterior. El text original utilitza *ci-devant* amb el mateix sentit, però amb una forta connotació política. Després de l'abolició de la monarquia a França el 1792, els nobles es veieren empesos a abandonar els cognoms amb partícula nobiliària, però per tal de reconèixer-los era freqüent anomenar-los amb el seu nom anterior precedit per *ci-devant*, fins al punt que l'expressió es lexicalitzà com a sinònim de noble. En el text s'ha utilitzat "òlim" en situacions molt connotades en relació amb la Revolució. (N. del T.)

rabiüt esquerp, no tenim res que se li pugui assemblar.

El retrat tardà atribuït a Vivant Denon és fals.

Heus ací pel que fa a l'aparença —pel que fa a la posteritat de l'aparença. És poc i n'hi ha ben prou: un home jove i ple de llum que la vellesa fatiga i envileix; un rostre tendre alienat pel temps fins al punt que el podem confondre amb el de Simó, un dels éssers més vils d'aquelles èpoques riques en monstres. Aquest envelliment poc ordinari és ell. I és per apreciar millor aquesta farsa del Temps, o per oblidar-la un instant, que ens agrada reconèixer-lo en el noi et ros de Würzburg. Ens agrada erigir-lo en els nostres somnis sota aquesta forma. Era bell i insolent, era estimat, era detestat, era d'aquells joves ambiciosos que no tenen res a perdre, agosarats, meravellats per l'avenir fins al punt que semblen mostrar el propi avenir a tothom que s'hi apropa. I els homes sense futur l'odiaven; els altres no. Se n'han escrit mil novel·les, sobre els homes que va sorprendre, sobre el gust que hi trobaren les dones i el gust que els donà; coneixem la història de la baralla a bastonades amb el príncep-bisbe a causa d'una noia, la persecució per l'escalinata, el riure de Tiepolo, allà dalt; gairebé es pot sentir, aquell riure sobrenatural de mag. I ens posem a pensar que són per a ell, el noi rosset, totes aquelles dones altives i fàcils escampades pels sostres.

Tant és així, que en el fresc on apareix el patge, on la llegenda el fa aparèixer, de vegades ens fa la impressió (ho desitgem) que deu passos davant seu la bella Beatriu de Borgonya agenollada al costat del bell Barba-roja, el seu senyor, sota l'aplom, el bàcul, la mitra, el guant del príncep-bisbe que els casa, que Beatriu, doncs, es girarà cap a ell, s'alçarà, amb tot el pes de la seva carn rossa i del brocat blau per caminar vers ell i, tot fent rodolar la corona, abraçar-lo.

Em ve aquest desig, aquesta idea.

Me'n vindrien moltes més, als graons d'aquesta escala monumental al cor dels boscos de Francònia, amb el seu demiürg enfilat a les bastides, el fill del demiürg que aprèn la seva màgia i pertot arreu els joves aprenents que corren, que riuen, xiuxiuegen, remoregen, que fan el blau, el rosa, l'or, que s'enfilen per les escales de mà; esperits de l'aire. I més me'n vindrien amb els vins pàllids que hi bevien. Car per evocar aquell jove res no em seria més plaent que la seva primera joventut, en aquella Venècia dels anys 1750 que somnia, dansa i mor, i sobretot en aquesta Francònia silvestre, aèria, poblada de petits prínceps primfilats i de belles dones rosses, aquest país de Cucanya germànic on se l'endugué des de Venècia Tiepolo dins el seu gran abric mozartià. Però el temps m'empeny a retrobar l'altre, l'home esquerp i sense edat que s'assembla a Simó el sa-

bater, de manera que no escoltaré aquestes sirenes germàniques, ni les altres que canten millor i més fort, les venecianes; Venècia sirena ella mateixa, que cap al 1750 era com la bella donzella de què parlaven les nostres àvies, que totes havien conegut, que era en aquest món inferior com una aparició de la joia nova i insaciable, que havia ballat tota la nit i ballava encara i que un bon matí, després de beure d'una glopada un gran got d'aigua fresca, havia caigut morta. No, ni Venècia, ni noies joves, ni romanç, car tot això, joventut, rossor, vi màgic, abric mozartià, Giambattista Tiepolo pare amb els quatre continents sota la capa, totes aquelles formes dinàmiques i vives, no tenen cap altre sentit que el d'haver-se abocat al buit per acabar dins un quadre que les nega, les exalta, les colpeja a cops de maça, que plora aquest saqueig i en frueix de manera immoderada, onze vegades, a través d'onze estacions de carn, onze estacions de llenç, de seda, de feltre, onze formes d'home; tot això només troba un sentit i només s'escriu clarament en una pàgina de tenebres: *Els Onze*.

Ja que m'ho demaneu, senyor, no em fa res que ens quedem una estona més en aquesta escalinata. Visitem aquest caramull de tones de marbre que semblen volar pels aires. Visitem com els enzes que som. Nas enlaire. Tot plegat és un encàrrec, un pont d'or de Karl Philipp von Greif-

fenklau, autòcrata nap-buf i megalòman dels confins de les Germànies, un home de cultura i de follies, i de saviesa a la seva manera; car sembla ser que, malgrat els ponts d'or suspesos dels sostres gràcies als quatre rals que li quedaven, Karl Philipp fou amable amb el seu poble, amb els seus vilatans —els seus infants, com s'acostumava a dir. Així doncs, l'escalinata.

Fou Neumann qui la construí, Balthasar Neumann. És una pedra mitològica; tot ve de Carrara. I les idees de Neumann, o d'un altre pel que fa a les estàtues que cada tres graons s'alcen sobre la balustrada, tot això també ve d'Itàlia. És tota la Itàlia mitològica que us mira des de dalt, cada tres graons. L'amplada d'una avinguda, per pujar en aquest cel que Tiepolo pinta però que no ha inventat: el projecte, el canemàs mental, són dos savis jesuïtes qui l'hi han dit a l'orella, dos germànics de Roma. El patge que puja de tres en tres les escales d'aquesta avinguda celestial ve de França, el patge irresistible que esdevindrà el pintor que sabem. ¿Us el podeu imaginar, senyor, aquell temps de la vida regalada? Que només ho és perquè ja no existeix, és cert, però és tan dolç de recollir-hi els nostres somnis, de donar-los la becada en aquell niu germànic, oh, amb prou feines germànic, simplement venecià d'un altre lloc. Hi vénen al primer toc de trompeta, els nostres somnis, en saben el camí.

Hi acorren com els pollets sota la lloca. Saben que és allà, la vida regalada —si no és que ho creuen irrefutablement. El temps de la vida regalada, doncs, voldríem que fos, i potser ho fou de veritat, aquell en què Giambattista Tiepolo de Venècia, és a dir un gegant, un home del tremp de Frederic Barba-roja però més pacífic, esmerçava tres anys de la seva vida (tres anys de la vida de Tiepolo, ¿qui no voldria veure'ls sortir del seu gobelet de daus?), esmerçava tres anys, doncs, als confins de la Germània en un sostre d'escala per mostrar, potser per demostrar, com els quatre continents, les quatre estacions, les cinc religions universals, el Déu que és tres en un, els Dotze de l'Olimp, les quatre races d'hommes, totes les dones, totes les mercaderies, totes les espècies, això mateix: el món; com el món sencer, doncs, deixant-ho tot de banda, venia dels quatre orientes a jurar vassallatge a Karl Philipp von Greiffenklau, son sobirà, representat al bell mig, en el punt de confluència dels quatre orientes, com en el moll de descàrrega universal, la imatge triomfal del qual se'ns apareix de ple quan arribem al darrer graó —Karl Philipp, sobirà dels quatre orientes, príncep-bisbe elector, rostre esquerp, ample de cintura, estret d'espatlles, l'edat incerta i el poder més incert encara, amb un vernís de versos llatins, la bossa oberta generosament i uns costums un xic dis-

soluts car, per un altre cantó, sota la seva efígie al capdamunt de la graonada de carrara, perseguia a bastonades un pillet francès que li furtava les noies. Quina pau. Quina justesa. Com cada cosa és al lloc que li correspon: bufonesca, és cert, però no pas més que el món. I Tiepolo allà dalt reia tot renegant que Déu és un ca, *Dio cane*, tal com reneguen els venecians; que en aquest cas és una manera de dir, evidentment, car, que més es pot demanar a Déu que això, contractes i pressupostos celestials entre pintors de gran estatura i prínceps nans, els uns tot color i mitologia, els altres tot diners —que eren potser tàlers en aquells confins de la Germània, o guinees—, però els pintors retent formalment homenatge als altres, als monsenyors, amb reverència; els prínceps no cal que siguin alts, no exerceixen i frueixen. *Dio cane*. ¿Us ho imagineu, senyor? El príncep-bisbe allà baix, amb el seu bastó, papallonejant, argumentant, fent rims, enrabiant-se, dubtant, fent un cop d'ull a la seva imatge pictòrica per convèncer-se, el franceset que un dia tindrà també el tremp de Frederic Barba-roja, que no el té encara, que de moment fa bromes al príncep, tots els aprenents amb els pots de rosa, de blau, els seus salts per les escales de mà, entre els quals Domenico Tiepolo, que té vint anys, que aprèn aquell poder màgic, que trobarà la fortuna i el mèrit en aquella màgia, el petit Lo-

renzo Tiepolo, son germà, que té catorze anys i que aprèn aquell poder màgic, que mai no en podrà assimilar ni els camins ni les dreceres, que farà fortuna amb els vaixells, i potser fins i tot el gran abric mozartià llençat allà baix per barret sobre una estàtua de Neumann, com un caputxó blau nit —i allà dalt Tiepolo que no pensa ni un instant a jutjar tot això com nosaltres ens hem acostumat a jutjar-ho, sense decidir sobre la inadequació entre els homes i el paper que representen, sobre la fortuna i el mèrit, l'atzar i la veritat o qui sap el què, sinó només a pintar—, ¿podeu presentar tot això alhora davant els ulls del vostre esperit? El demiürg afanyant-se en la tasca de la seva gran màgia, ¿gosem presentar-lo als ulls del nostre esperit? ¿La joia, la facilitat, l'adequació del cos a ell mateix, la de l'esperit a l'esperit? Tiepolo pintant *a fresco*, en el bon moment, en el breu moment en què la calç pren, sense rectificacions, d'un traç i sense retocs, sense alterar-se, adequat a ell mateix de cap a peus, exultant en el petit moment irreversible, dret al capdamunt d'una bastida que trontolla i fins i tot potser ajagut d'esquena sobre els taulons mal desbastats d'aquell invent que anomenen una bastida volandera, una cistella lleugera penjada d'unes cordes, la petita cistella del mestre, agitada, rebrincant-se, segura, amb el nas contra el sostre, amb el braç enrampat, amb el blau

que degota dins la boca i el gest lateral continu del cap per escopir aquell blau que s'escola gota a gota del mentó cap al coll, ¿podeu veure-ho, tot això? I el patge que observa i que n'aprèn les lliçons, ¿el veieu? ¿Veieu que Tiepolo el tracta amb tendresa —bé, si Tiepolo té temps per a aquestes coses?

Hi havia raons per tractar-lo amb tendresa.

Car sortia tot just de les faldilles de sa mare —si és que n'havia sortit. N'estava encara impregnat, de la seva mollor, de la seva matèria: com teixit dins la malla. Li donaven coherència, voluntat i certesa, gust per les dones i per ell mateix, li feien aquell cos de rossor somniadora que en el sostre se li veu al patge i que certament és un model de Veronese i no un retrat, no pas el seu retrat, però al qual estic segur malgrat tot que s'assemblava. Està encamellat al cim de la felicitat, allà dalt, en el sostre invariable: arrapat a les faldilles de sa mare. Abaixa el cap. I de ben segur que no és la terra que mira sinó, estimband-se als seus peus, les tres alnes de faldilla de Beatriu de Borgonya, el torrent tiepolesc, la cua d'un blau trencat, inflada, que viu talment una carn blava, una carn de glaç, un gran peix, el pas d'un àngel, un mirall màgic. Sí, ell era fet d'aquella mateixa malla, i quan els punts van començar a escórrer-se, tot va seguir al darrere, la bellesa, la voluntat i la confiança, el gust per les

dones i aquell món; va esdevenir l'altre, el germà bessó de Simó el sabater.

Així s'esfilen els homes, i si els homes fossin fets d'un teixit inesquinçable no podríem pas explicar històries, ¿oi?

Som-hi doncs, ja veig que jo mateix, per molt que frisi a fer via cap al desenllaç, a començar pel final, a donar cos a aquesta història dels *Onze* per la sola existència indubtable dels *Onze*, abans d'anar als fets, hauré d'explicar a grans trets aquesta història tan sovint explicada, puix que és d'aquell mateix home que parlo.